הארכיאולוגיה מהי?

מבוא כללי לארכיאולוגיה

ד"ר יוני מזרחי
אוניברסיטת תל-אביב
החוג לארכיאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום
שנה"ל תשנ"ו, סמסטר ב

חובות התלמידים והערכה:

נוכחות: נוכחות בהרצאות ובמפגשי הדיון הינה חובה. ההרצאות מהוות את הבסיס העיקרי לקורס ותלמידים שלא יגיעו להרצאות יפגעו בסיכוי שלהם להצליח בהערכה הסופית של הקורס. קריאה: קריאת החובה היא כמשתמע משמה תנאי הכרחי. במפגשי הקריאה המודרכת תיבחן בקיאות התלמידים בחומר הקריאה. מבחן מסכם: בסוף הסמסטר ינתן מבחן מסכם. במבחן תיבחן רמת הידע וההפנמה של התלמידים ביחס לחומרי הקריאה וההרצאות.

ספרות חובה (מומלץ ביותר לרכוש את הספרים):

- Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. ISBN 0-87484-748-6.
- Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. ISBN 0-500-27605-6

תוכנית הקורס

נושא 1: הארכיאולוגיה כתחום ידע אנושי

המשותף והשונה בין הדימוי הציבורי של הארכיאולוגיה למציאות: אינדיאנה ג'ונס והארכיאולוג בן-זמננו - מיתוס ומציאות; שורשי העניין הרב בארכיאולוגיה; ציוני דרך בתולדות הגילויים הארכיאולוגיים; באיזה תחומים עוסקת הארכיאולוגיה, מהן שיטותיה ומטרותיה; על הקשר הבלתי ניתן לניתוק בין ארכיאולוגיה לתחומי ידע אחרים.

קריאת חובה:

- ♣ Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק: 1
- ♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. עמודים: 9-14

קריאת רשות והרחבה:

- ♣ פאגן, בראיין. 1990. *ארכיאולוגיה כהרפתקה*. תל-אביב: ספרית מעריב (סדרת National Geographic). לרפרף על כל הספר ולבחור פרק אחד לקריאה.

נושא 2: מקורות והתפתחות הדיסציפלינה הארכיאולוגית

צמיחת הארכיאולוגיה כמדע בקונטקסט של התפתחויות מקבילות בתחומי הידע האנושי: רעיון האבולוציה והאבולוציה הסוציו-תרבותית, רעיונות ההתפתחות והקידמה, הישגים והתפתחויות בתחום מדעי הטבע; התפתחות שיטות המחקר בארכיאולוגיה (מאספנים ושודדים לארכיאולוגיה מקצועית); תמורות במחשבה הארכיאולוגית וצמיחתה של הארכיאולוגיה בת-זמנינו.

קריאת חובה:

- ♣ Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק: 2
- ♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרק: 1

קריאת רשות והרחבה:

- ♣ פאגן, בראיין. 1990. *ארכיאולוגיה כהרפתקה*. תל-אביב: ספרית מעריב (סדרת National Geographic). פרקים 1-3.
- ♣ Daniel, Glyn. 1981. *A Short History of Archaeology*. London: Thames and Hudson.

- ♣ Trigger, Bruce G. 1989. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

נושא 3 : טבעו של המידע הארכיאולוגי

מספר דוגמאות לסוגי מידע בתחומי מדעי הטבע, הרוח והחיים; השוואה לסוגי מידע ארכיאולוגי: Artifacts, Features, Ecofacts, Sites, Regions; תהליכים בעיצוב המידע הארכיאולוגי; על חשיבות הקונטקסט של המידע הארכיאולוגי; גישות נבחרות לאיסוף מידע ארכיאולוגי.

קריאת חובה:

- ♣ Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mountain View: Mayfield. עמודים: 30-48
- ♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרק: 2

קריאת רשות והרחבה:

- ♣ Schiffer, Michael B. 1987. *Formation Processes of the Archaeological Record*. New Mexico: New Mexico University Press.
- ♣ רייך, רוני. 1995. *הזמנה לארכיאולוגיה*. תל-אביב: דביר. פרק ג'.

נושא 4 : אסטרטגיות וטאקטיקות מחקר בארכיאולוגיה

סוגיות נבחרות בתכנון מחקר ארכיאולוגי: ניסוח מטרות מחקר, תרגום אופרטיבי של מטרות לתוכנית מחקר, איסוף נתונים, עיבוד נתונים, אנליזה של נתונים, אינטרפרטציה של נתונים, פרסום נתונים; יתרונות וחסרונות של מחקר "אינטואיטיבי-אופורטוניסטי".

קריאת חובה:

- ♣ Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mountain View: Mayfield. עמודים: 48-54
- ♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. לרפרף על פרק: 13

קריאת רשות והרחבה:

- ♣ Binford, Lewis R. 1972. *A Consideration of Archaeological Research Design*. In: Binford L. R., An Archaeological Perspective. New York: Seminar Press. Pp: 135-162

נושא 5 : איסוף נתונים (עבודת שדה) א : המימד המרחבי

אנליזה של המרחב בגיאוגרפיה ובארכיאולוגיה : הסקר האזורי, סקרי שטח באתרים. שיטות דגימה ואיסוף של נתוני מרחב, אנליזה של נתוני מרחב, סינטזה ובנית מודלים של תופעות מרחביות בעלות זיקה סוציו-תרבותית בארכיאולוגיה.

קריאת חובה:

- ♣ Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק : 4
- ♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרק : 3

קריאת רשות והרחבה:

- ♣ Butzer, Karl W. 1982. *Archaeology as Human Ecology*. Cambridge: Cambridge University Press. פרק : 12
- ♣ Hodder, Ian and Clive, Orton. 1981. *Spatial Analysis in Archaeology*. Cambride: Cambridge University Press. הקדמה ופרק 1
- ♣ Chang, K. C. 1968. *Settlement Archaeology*. Palo Alto: National Press Books. הקדמה

נושא 6 : איסוף נתונים (עבודת שדה) ב : מימד החפירה

השתכבות וסטרטיגרפיה; גישות לחפירה ארכיאולוגית (אסטרטגיות וטאקטיקות של ניהול חפירה); מתודולוגיה של חפירה ארכיאולוגית (כלים, תיעוד); מגבלות, סיכונים וסיכויים בחפירה ארכיאולוגית.

קריאת חובה:

- ♣ Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק : 4
- ♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרק : 3

קריאת רשות והרחבה:

- ♣ Kenyon, Kathleen M. 1964. *Beginning in Archaeology*. New York: Aldine. פרק 5
- ♣ Joukowsky, Martha. 1986. *A Complete Manual of Field Archaeology: Tools and Techniques of Field Work for Archaeologists*.New York: Prentice Hall Press. פרקים 6-8
- ♣ McIntosh, Jane. 1986. *The Practical Archaeologist: How do we know what we know about the past*. New York: Facts on File. חלק 3

♣ רייך, רוני. 1995. *הזמנה לארכיאולוגיה*. תל-אביב: דביר. פרקים ב', ח' ופרק י'.

נושא 7: אנליזה של נתונים

אנליזה של Artifacs (ליתיקה, קראמיקה, מתכות וחומרים אורגאניים); אנליזה של Ecofacts (פלורה, פאונה, ועצמות אדם); אנליזה של Features (ארכיטקטורה, מילויים); אינטגרציה ואינטרפרטציה ראשונית של נתונים ארכיאולוגיים.

קריאת חובה:

Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק: 5

Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרק: 6

קריאת רשות והרחבה:

♣ Butzer, Karl W. 1982. *Archaeology as Human Ecology*. Cambridge: Cambridge University Press. הפרק עוסק בעקרונות המחקר של ארכיאובוטניקה. פרק: 10

♣ Butzer, Karl W. 1982. *Archaeology as Human Ecology*. Cambridge: Cambridge University Press. הפרק עוסק בעקרונות המחקר של ארכיאוזואולוגיה. פרק: 11

♣ Fagan, Brian. 1995. *Time Detectives: How Archaeologists Use Technology to Recapture the Past*. Simon & Schuster.

♣ Joukowsky, Martha. 1986. *A Complete Manual of Field Archaeology: Tools and Techniques of Field Work for Archaeologists*.New York: Prentice Hall Press. פרקים 9, 12-14

נושא 8: זמן בארכיאולוגיה (שיטות תיארוך)

תיארוך יחסי לעומת תיארוך מחלט; קובעי זמן ארכיאולוגיים (סטרטיגרפיה, טיפולוגיה וסריאציה, השוואת רצפים); קובעי זמן על בסיס גיאולוגי; קובעי זמן על בסיס פאונה ופלורה (זיקות הדדיות של חומרי פאונה, דנדוכרונולוגיה); קובעי זמן על בסיס רדיומטרי (רדיו-קרבון, פוטסיום ארגון, טרמולומינסנס); קובעי זמן על בסיס היסטורי-קלנדארי (סינכרוניזמים, טקסטים, ארכיאואסטרונומיה).

קריאת חובה:

♣ Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק: 6

♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרק: 4

קריאת רשות והרחבה:

♣ Fagan, Brian. 1995. *Time Detectives: How Archaeologists Use Technology to Recapture the Past*. Simon & Schuster.

נושא 9 : תפקידה של האנלוגיה באינטרפרטציה הארכיאולוגית

הבהרת המונח תרבות; שימוש נכון ושימוש שגוי באנלוגיה תרבותית לממצא הארכיאולוגי; סוגי אנלוגיות תרבותיות לארכיאולוגיה; מקורות לאנלוגיה ארכיאולוגית (היסטוריה ואתנוגרפיה, אתנו-ארכיאולוגיה, ארכיאולוגיה ניסויית).

קריאת חובה:

♣Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק: 7

♣Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרק: 5

קריאת רשות והרחבה:

♣גירץ, קליפורד. 1990. *פרשנות של תרבויות*. ירושלים: כתר. פרק 1.

♣חזן, חיים. 1992. *השיח האנתרופולוגי*. תל-אביב: אוניברסיטה משודרת. פרקים: א, ב, ג, ז, ח, ט.

♣ Kottak, C. P., 1994. *Anthropology: The Exploration of Human Diversity*. New York: McGraw Hill. פרק 3: על תרבות

♣ Harris, Marvin. 1995. *Cultural Anthropology* (fourth edition). New York: HarperCollins College Publishers. פרק 2

♣ Binford, Lewis R. 1972. Smudge Pits and Hide Smoking: The Use of Analogy in Archaeological Interpretation. In: . In: Binford L. R., *An Archaeological Perspective*. New York: Seminar Press. Pp: 33-51.

♣ Hodder, Ian. 1982. *Symbols in Action*. Cambridge: Cambridge University Press. פרקי המבוא

♣ Hodder, Ian. 1991. *Reading the Past: Current approaches to Interpretation in Archaeology* (second edition). Cambridge: Cambridge University Press. פרק 1

נושא 10 : אינטרפרטציה ארכיאולוגית א - אדם וסביבה (אקולוגיה אנושית וכלכלת קיום).

אקולוגיה ושחזורים של סביבות עבר; מודלים של אינטראקציה אדם-סביבה: המודל הדטרמיניסטי, המודל המאטריליסטי-מארסיסטי, המודל הפוסיביליסטי, המודל האידיאליסטי. שחזור של טכנולוגיות עבר (ייצור וצריכה של מזון, כלים, וארכיטקטורה). מודלים אידיאליים של דפוסי ארגון כלכלי: חברות שארגונן הכלכלי מתבסס על צייד ולקט, חברות שארגונן הכלכלי מתבסס על חקלאות אקסטנסיבית ואינטנסיבית, חברות שארגונן הכלכלי מתבסס על פסטוראליות, חברות שארגונן הכלכלי מתבסס על ייצור מתמחה וכלכלת שוק.

קריאת חובה:

♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרקים: 7+8

קריאת רשות והרחבה:

♣ Butzer, Karl W. 1982. *Archaeology as Human Ecology*. Cambridge: Cambridge University Press. פרקים: 1+2

נושא 11: אינטרפרטציה ארכיאולוגית ב - שחזור מערכות תרבות וזיהוי של דינאמיקה סוציו-תרבותית.

היתרונות והחסרונות של טיפולוגיה תרבותית המתבססת על רעיונות של ניאו-אבולוציה חברתית; שחזור מערכות תרבות: ארגון חברתי-פוליטי (דפוסי אינטראקציה חברתיים, ריבוד חברתי, דפוסי הנהגה פנימיים וחיצוניים), עולמות קוגניטיביים (התפתחות המגיה והדת, היבטים סימבוליים וחברתיים בקבורה, הכתב כאינדיקציה וכחלון לעולם קוגניטיבי). רעיונות הקשורים לדינאמיקה סוציו-תרבותית: אקולטרציה, דיפוזיה, והמצאות עצמאיות של מרכיבים תרבותיים.

קריאת חובה:

♣ Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרקים: 9+10+11

קריאת רשות והרחבה:

♣ Lewellen, Ted C. 1983. *Political Anthropology: An Introduction*. South Hadley MA.: Bergin and Garvey Publishers. פרקים 1+2

♣ Jonson, Allen W. And Timothy Earl. 1987. *The Evolution of Human Societies: From Foraging Group to Agrarian State*. Stanford: Stanford University Press. פרק 1 ופרק הסיכום

♣ Shanks, Michael and Christopher Tilley. 1987. *Social Theory and Archaeology*. Albuquerque: University of New Mexico Press. קרא פרק 6 לביקורת חריפה על השימוש במודלים של ניאו-אבולוציה תרבותית בארכיאולוגיה.

נושא 12 : אינטרפרטציה ארכיאולוגית ג - "סינתזות גדולות".

התמודדות עם "שאלות וסינתזות גדולות": הגישה ההיסטורית-תרבותית (The Cultural-Historical Approach), הגישה התהליכית (The Processual Approach), הגישה הפוסט-תהליכית (The Post-Processual Approach). "חוקים תרבותיים" או "חוקי מיקי-מאוס": בירור האפשרות לניסוח חוקים ארכיאולוגיים.

קריאת חובה:

Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק: 8

Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. פרק: 12

קריאת רשות והרחבה:

- ♣ צ'יילד, גורדון. תשי"ח. *האדם - צבת ראשונה (Man Makes Himself)*. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד. דוגמה קלאסית של למחקר בסגנון הגישה ההיסטורית-תרבותית. הקדמה ופרקים א' וב'
- ♣ אולברייט, ווילאם פ. 1968. *מתקופת האבן ועד הנצרות* (הוצאה שניה). ירושלים: אחיאסף. עוד דוגמה קלאסית הפעם של הגורו המקומי למחקר בסגנון הגישה ההיסטורית-תרבותית. הקדמה ופרקים א' עד ג'.
- ♣ Binford, Lewis R. 1983. *In Pursuit of the Past: Decoding the Archaeological Record*. London and New York: Thames and Hudson. דוגמא קלאסית של הגורו האמריקאי המודח משנות השישים למחקרים בסגנון הגישה התהליכית. מומלץ במיוחד פרקים 1 ו 4
- ♣ Shanks, Michael and Christopher Tilley. 1987. *Social Theory and Archaeology*. Albuquerque: University of New Mexico Press. התורכים הצעירים מאירופה: עיקרי המגמות הפוסט-פרוססואליות
- ♣ Hodder, Ian. 1991. *Reading the Past: Current approaches to Interpretation in Archaeology* (second edition). Cambridge: Cambridge University Press. סיכום יעיל של אתא-תורק של התורכים הצעירים מאירופה: הסינטזות הפוסט-פרוססואליות החדשות וראה במיוחד פרק 8 (במהדורה שניה).

נושא 13 : על ארכיאולוגיה ואחריות חברתית.

תפקידה של הארכיאולוגיה המקצועית בהתמודדות עם פסאודו-ארכיאולוגיות ; תפקידה של הארכיאולוגיה המקצועית בשימור נכסי העבר לדורות הבאים ; סכנות של ניצול ארכיאולוגיה למטרות לאומניות וגזעניות ; אתיקה ואחריות מקצועית של ארכיאולוגים.

קריאת חובה:

Ashmore, Wendy and Robert J. Sharer. 1988. *Discovering Our Past: A Brief Introduction to Archaeology*. Mountain View: Mayfield. פרק : 9

Renfrew, Colin and Paul Bahn. 1991. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London and New York: Thames and Hudson. 14 פרק :

קריאת רשות והרחבה:

- ♣ פאגן, בראיין. 1990. *ארכיאולוגיה כהרפתקה*. תל-אביב : ספרית מעריב (סדרת National Geographic). פרק אחרון.
- ♣ רייך, רוני. 1995. *הזמנה לארכיאולוגיה*. תל-אביב : דביר. פרק י"ב (על אתיקה ארכיאולוגית בישראל).
- ♣ Green, Ernestene L (ed.).1984. *Ethics and Values in Archaeology*. New York: The Free Press..2 ו 1 פרקים